

This project is funded by the European Union
Ovaj projekat finansira Evropska unija

LJUDSKA PRAVA NOVINARA U BiH

2018. godina

Uvodne napomene

U okviru projekta „Mapiranje ljudskih prava u medijima promatrajući položaj građana, ranjivih slojeva društva i medijske zajednice“ planirano je da se svake godine sprovede po jedno istraživanje među novinarima u Bosni i Hercegovini s ciljem „snimanja“ stepena poštovanja njihovih ljudskih prava.

Anketirali smo 204 novinara. Pošto se radi o vrlo specifičnoj populaciji, odlučili smo se na online anketu, jer na taj način smo sačuvali njihovu anonimnost, učinili smo im upitnik lakše dostupnim i dali mogućnost da na njega odgovaraju onda kada im obaveze to dozvoljavaju i nezavisno od mjesta gdje se nalaze.

Urađena je i desk analiza aktuelnog zakonodavstva koje se tiče zaštite ljudskih prava medijskih radnika. Veoma je važno naglasiti da se zakonska regulativa nije mijeljala od 2017. godine i zbog toga imamo samo jednu takvu analizu, za sve tri godine.

Istraživanje je urađeno u periodu od novembra 2018. do januara 2019. godine na uzorku od 204 novinara u Bosni i Hercegovini. Upitnik je poslat više od 500 e-mailova novinara u kojem smo objasnili ciljeve istraživanja, način popunjavanja ankete i link na kojem se nalazila on line anketa.

Tabela 1. Pol ispitanika

	N	%
Muškarac	84	41,2
Žena	109	53,4
Odbija	11	5,6
Total	204	100,0

Kao što smo ranije kazali na upitnik je odgovorilo 204 ispitanika i to od toga 84 (41,2%) muškarca i 109 (53,4%) žena, dok je 11 (5,6%) ispitanika odbilo dati odgovor.

Tabela 2. Starost ispitanika

	N	%
18-30	60	29,4
31-40	63	30,9
41-50	37	18,1
51 +	31	15,1
Odbija	13	6,5
Total	204	100,0

U okviru uzorka najviše je ispitanika starosti od 31 do 40 godina 63 (30,9%), potom onih starosti od 18 do 30 godina 60 (29,3%). Slijede novinari starosti od 41 do 50 godina 37 (18,1%) i stariji od 51 godine 31 (15,1%). Na ovo pitanje nije odgovorilo 13 ispitanika ili 6,5%.

Tabela 3. Obrazovanje ispitanika

	N	%
Odbija	4	1,7

Srednja škola 3. stepen	2	,8
Srednja škola 4. stepen	30	12,4
Viša škola	22	9,1
Visoka škola	141	58,3
Magisterij/ doktorat	43	17,8
Total	242	100,0

Među ispitanicima je najviše onih sa završenim fakultetom 141 (58,3%), dok njih 43 (17,8%) ima završen megisterij ili doktorat. Višu skolu imaju 22 (9,1%) ispitanika, a srednju školu 32 (13,2%). Na ovo pitanje nije odgovorilo 1,7% novinara koji su učestvovali u istraživanju.

Tabela 4. S obzirom na vlasničku strukturu medija, ispitanici rade u:

	N	%
Inostranom dopisništvu	7	3,4
Javnom servisu	44	21,6
Lokalnom mediju u vlasništvu lokalne zajednice	21	10,3
Privatnom mediju	93	45,6
Nešto drugo	37	18,1
Odbija	2	1,0
Total	204	100,0

Najveći broj ispitanika dolazi iz privatnih medija 93 (45,6%), a slijede javni servis 44 (21,6%), lokalni mediji u vlasništvu lokalne zajednice 21 (10,6%) . Upitnik je popunilo i 7 (3,4%) novinara iz inostranih dopisništava, dok je njih 37 (18,1%) dalo odgovor „nešto drugo“.

Tabela 5. Kada je u pitanju vrsta medija, ispitanici rade u sljedećim medijima:

	N	%
Nešto drugo	40	19,6
Odbija	0	0,0
Časopisi	10	4,9
Dnevne novine u javnom vlasništvu	0	0,0
Dnevne novine u privatnom vlasništvu	15	7,4
Portal u privatnom vlasništvu	52	25,5
Portal javni servis	4	2,0
Privatna radio stanica	7	3,4
Privatna televizija	13	6,4
Radio javni servis	25	12,3
Televizija javni servis	35	17,2
Total	204	100,0

Od ukupnog broja ispitanika njih 60 radi u javnim servisima, 35 (17,2%) na televiziji i 25 (12,3%) na radiju. U printanim medijima radi 25 (12,3%) ispitanika, dok 56 (27,5%) radi na nekom od portala. Na privatnoj televiziji radi 13 ispitanika (6,4%), a na privatnom radiju 7 (3,4%).

Tabela 6. Broj radnih sati ispitanika u toku sedmice

	N	%
Manje od 20 sati	59	28,9
Od 21 do 39 sati	14	6,9
40 sati	74	36,3
Od 41 do 50 sati	39	19,1
51 i više	16	7,8
Odbija	2	1,0
Total	204	100,0

Najveći broj novinara, njih 74 (36,3%) radi 40 sati sedmično, dok njih 39 ili 19,1% radi između 41 i 50 sati. Više od 50 sati sedmično radi njih 16 (7,8%), dok 14 (6,9%) ispitanika radi između 21 i 39 sati. Manje od 20 sati sedmično radi 59 ili 28,9% novinara koji su učestvovali u istraživanju.

Tabela 7. Radni status ispitanika u medijima u kojima su zaposleni

	N	%
Honorarni saradnik	37	18,1
Pripravnik	1	0,5
Volonter	14	6,9
Stalno zaposlen	122	59,8
Nešto drugo	29	14,2
Odbija	1	0,5
Total	204	100,0

Skoro dvije trećine ispitanika 122 (59,8%) je stalno zaposleno, dok njih 37 (18,1%) ima status honorarnog saradnika. Interesantno je da je 29 novinara (14,2%) na ovo pitanje dalo odgovor „nešto drugo“.

Tabela 8. Ukupna mjesečna primanja ispitanika u KM

	N	%
Do 500 KM	11	5,4
Od 501 do 1000 KM	56	27,5
Od 1001 KM do 1500 KM	41	20,1
1501 KM i više	17	8,3
Odbija	79	38,7
Total	204	100,0

Kada se govori o primanjima novinara možemo reći da se njihove zarade najčešće kreću između 501 KM i 1000 KM (27,5%) i 1000 KM i 1500 KM (20,1%). Mjesečna primanja do 500 KM ima 5,4% novinara, a preko 1500 KM njih 8,3%. Više od trećine ispitanika (38,7%) nije htjelo da odgovori na ovo pitanje.

Tabela 9. Redovnost plate

	N	%
Da, plata je redovna	161	78,9
Ne, kasni do mjesec dana	10	4,9
Ne, kasni do 3 mjeseca	5	2,4
Ne, kasni do 6 mjeseci	3	1,5
Ne kasni više od 6 mjeseci	1	0,8
Ne znam	5	2,7
Odbija	19	8,8
Total	204	100,0

Kod najvećeg broja novinara (78,9%) plate su redovne, dok je kašnjenje plata do jednog mjeseca nalazimo kod 4,9% ispitanika, a do tri mjeseca kod 2,4%.

Tabela 10. Na pitanje da li im se redovno uplaćuje zdravstveno osiguranje, odgovorili su sljedeće:

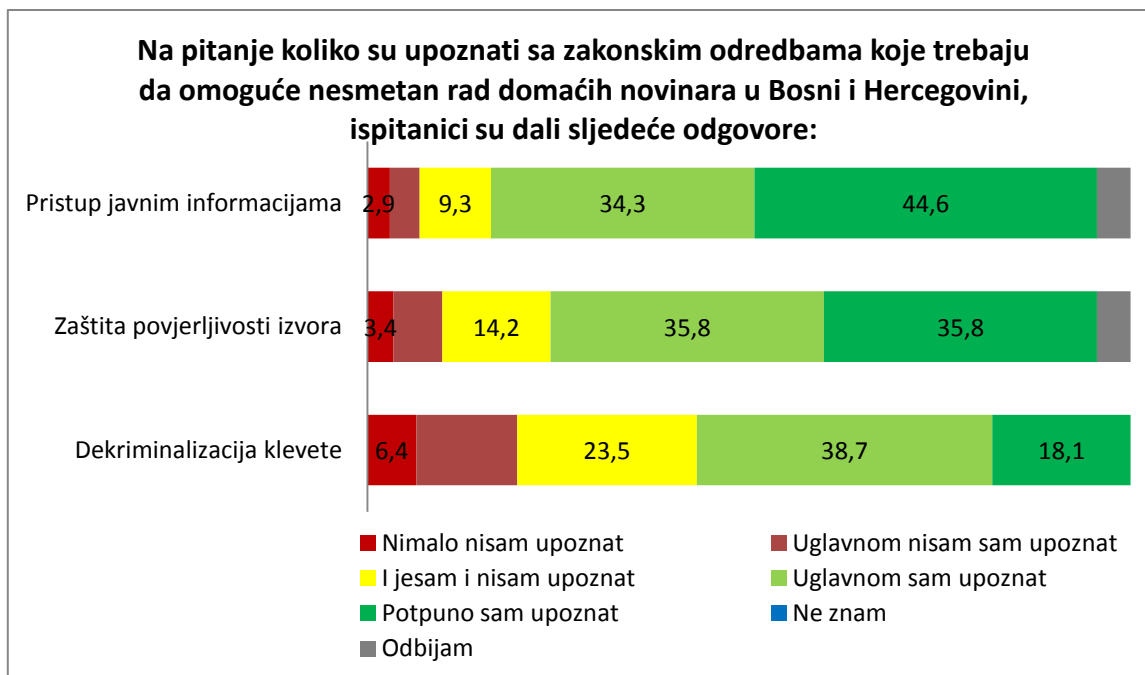
	N	%
Da	123	60,3
Ne	41	21,1
Ne znam	15	7,4
Odbija	25	11,3
Total	204	100,0

Manje od dvije trećine ispitanika (60,3%) je kazalo da im se redovno uplaćuje zdravstveno osiguranje, do svakom petom novinaru (21,1%) to nije slučaj. Na ovo pitanje nije odgovorilo 18,7% ispitanika.

Tabela 11. Na pitanje da li im se redovno uplaćuje radni staž, odgovorili su na sljedeći način:

	N	%
Da	108	52,9
Ne	47	23,0
Ne znam	19	9,3
Odbija	30	14,9
Total	204	100,0

Radni staž se redovno uplaćuje za 52,9% ispitanika, za razliku od 23% ispitanika koji tvrde da se ova obaveza ne ispunjava redovno. Na ovo pitanje je 9,3% ispitanika odgovorilo sa „ne znam“, a 14,9% je odbilo da odgovori.

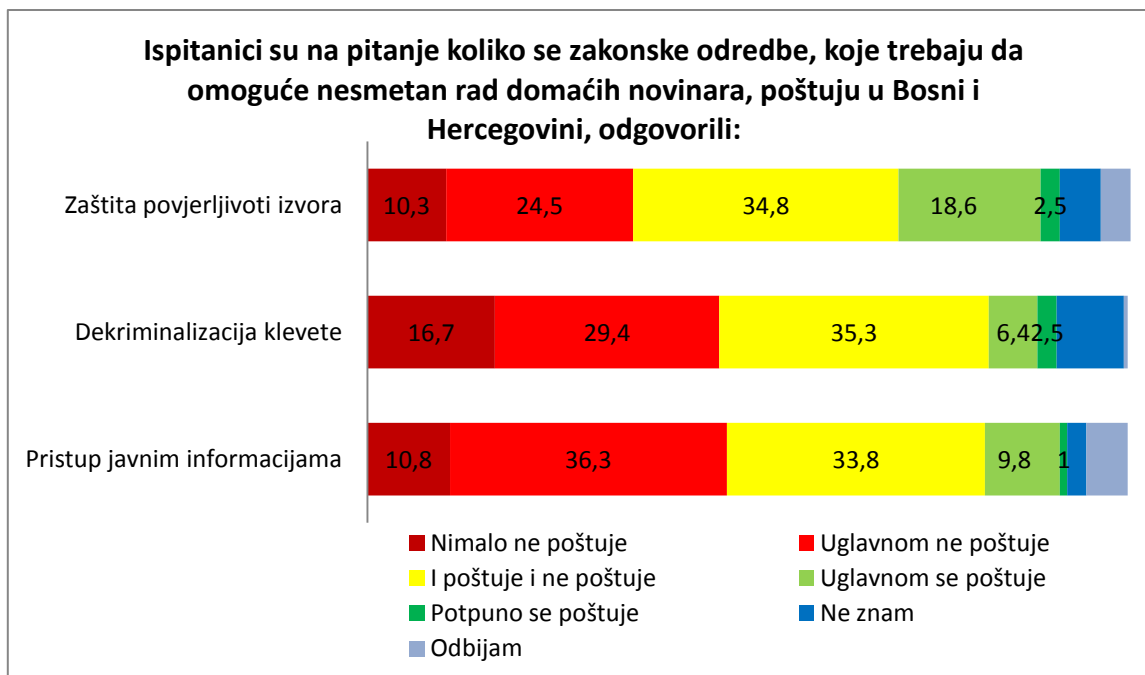

Grafikon 1.

Generalno gledajući novinari u BiH su u najvećem procentu upoznati sa zakonima koji treba da im omoguće nesmetan rad.

Najviše su upoznati sa:

- Zakonom o pristupu javnim informacijama (34,3% uglavnom upoznati i 44,6% potpuno upoznati),
- Zakonom o zaštiti povjerljivih izvora (35,8% uglavnom upoznati i 35,8% potpuno upoznati) i
- Zakonom o dekriminalizaciji klevete (uglavnom upoznati 38,7% i 18,1% potpuno upoznati).

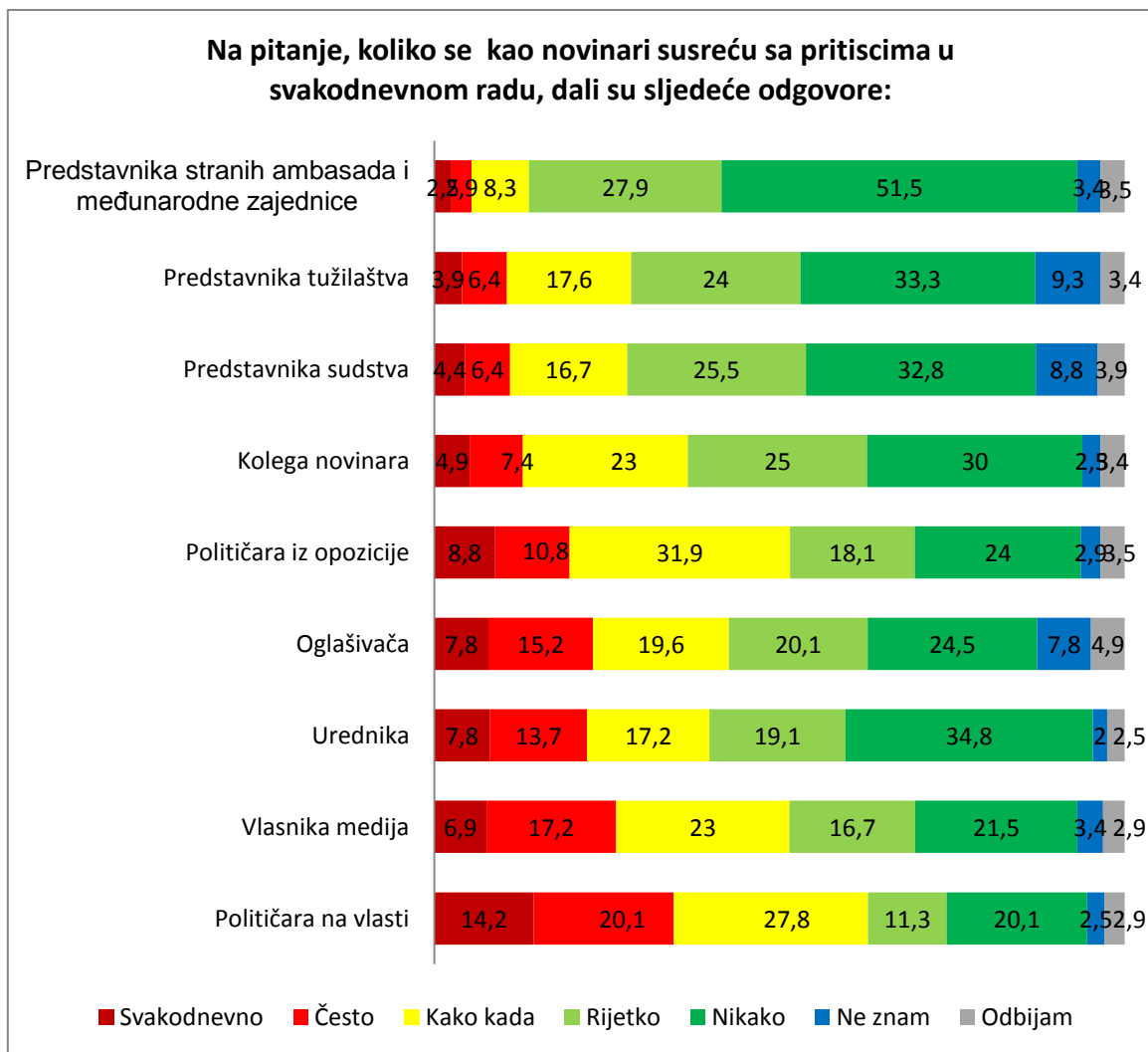

Grafikon 2.

Kada se govori o poštovanju zakona u BiH koji trebaju da novinarima omoguće nesmetan rad, generalni utisak je da se ovi zakoni više ne poštuju nego poštuju i da se prema njima vlasti odnose prilično „fleksibilno“.

Prema mišljenju samih novinara najmanje se poštuje:

- Zakon o pristupu javnim informacijama (nimalo se ne poštuje 10,8% i uglavnom se ne poštuje 36,3%),
- Zakon o dekriminalizaciji klevete (nimalo se ne poštuje 16,7% i uglavnom se ne poštuje 29,4%) i
- Zakon o zaštiti povjerljivosti izvora (nimalo se ne poštuje smatra 10,3%, a uglavnom se ne poštuje 24,5%).

Grafikon 3.

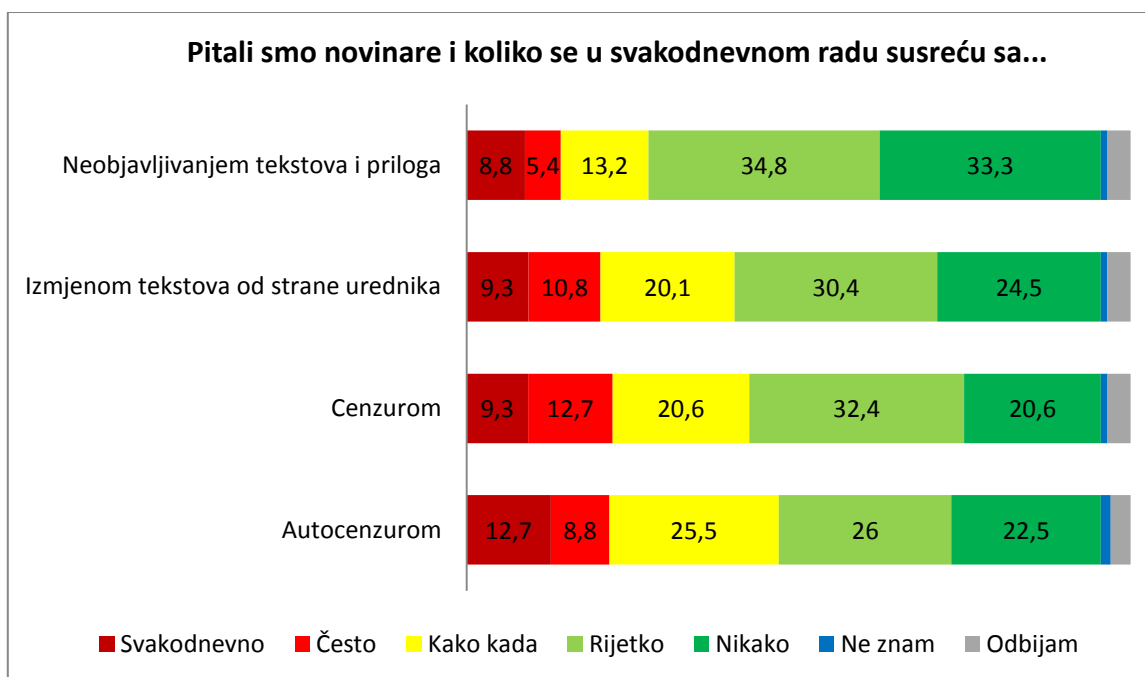
Sasatavni dio novinarskog posla su i različite vrste pritisa, zato je interesantno vidjeti od koga najviše dolaze pritisci. Možemo reći da su rezultati prilično očekivani.

Najviše pritisa dolazi od:

- Političara sa vlasti (svakodnevno 14,2% i često 20,1%),
- Vlasnika medija (svakodnevno 6,9% i često 17,2%),
- Uradnika (svakodnevno 7,8% i često 13,7%),
- Oglašivači (svakodnevno 7,8% i često 15,2%),
- Političari iz opozicije (svakodnevno 8,8% i često 10,8%) i
- Kolege novinari (svakodnevno 4,9% i često 7,4%).

Novinarima je ostavljena mogućnost da sami predlože koji su to zakoni koji se trebaju promijeniti ili donijeti, a koji bi im omogućili lakši rad. Najveći broj novinara je kazao da su domaći zakoni dobri, samo se ne sprovode, te da je potrebno raditi na:

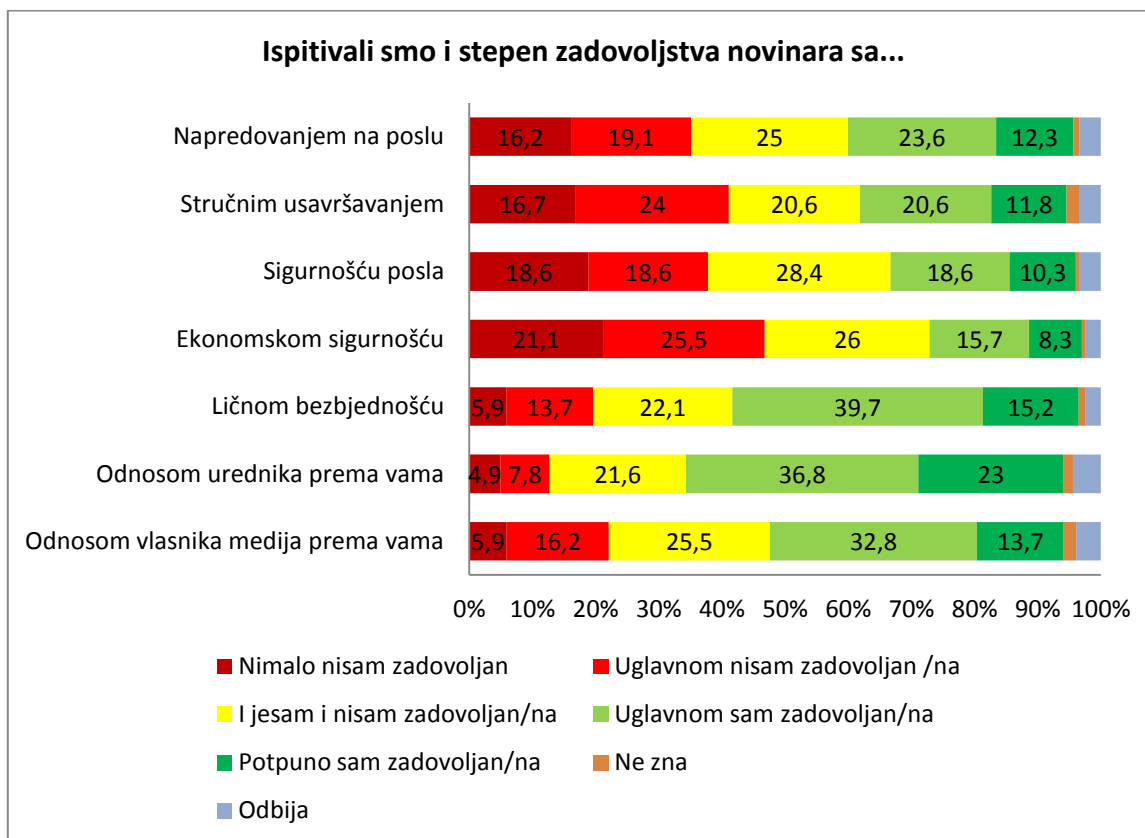
- Davanju novinarima statusa službenog lica i uvođenje krivične odgovornosti zbog napada na novinara i ometanja njegovog rada na terenu.
- Doraditi Zakon o slobodnom pristupu informacijama u smislu kraćih rokova za dobijanje odgovora i pozivanja na odgovornost lica koji uskraćuju odgovore novinarima.
- Dekriminalizacija klevete i izmjena definicije privatnosti javne ličnosti.
- Zakon o transparentnosti vlasništva medija i regulisanje sukoba interesa političar-vlasnik medija.
- Zakon o zaštiti osnovni radnih prava novinara u smisli definisanja ko može da se bavi novinarstvom, licenciranje, minimalna plata, prekovremeni rad i sl.
- Zakon o autorskim pravima u novinarstvu kao odgovor na copy paste novinarstvo.
- Zakon o regulisanju internet medija u BiH.
- Poštovanje postojećih zakona.

Grafikon 4.

Prilikom svog rada novinari se najčešće susreću sa:

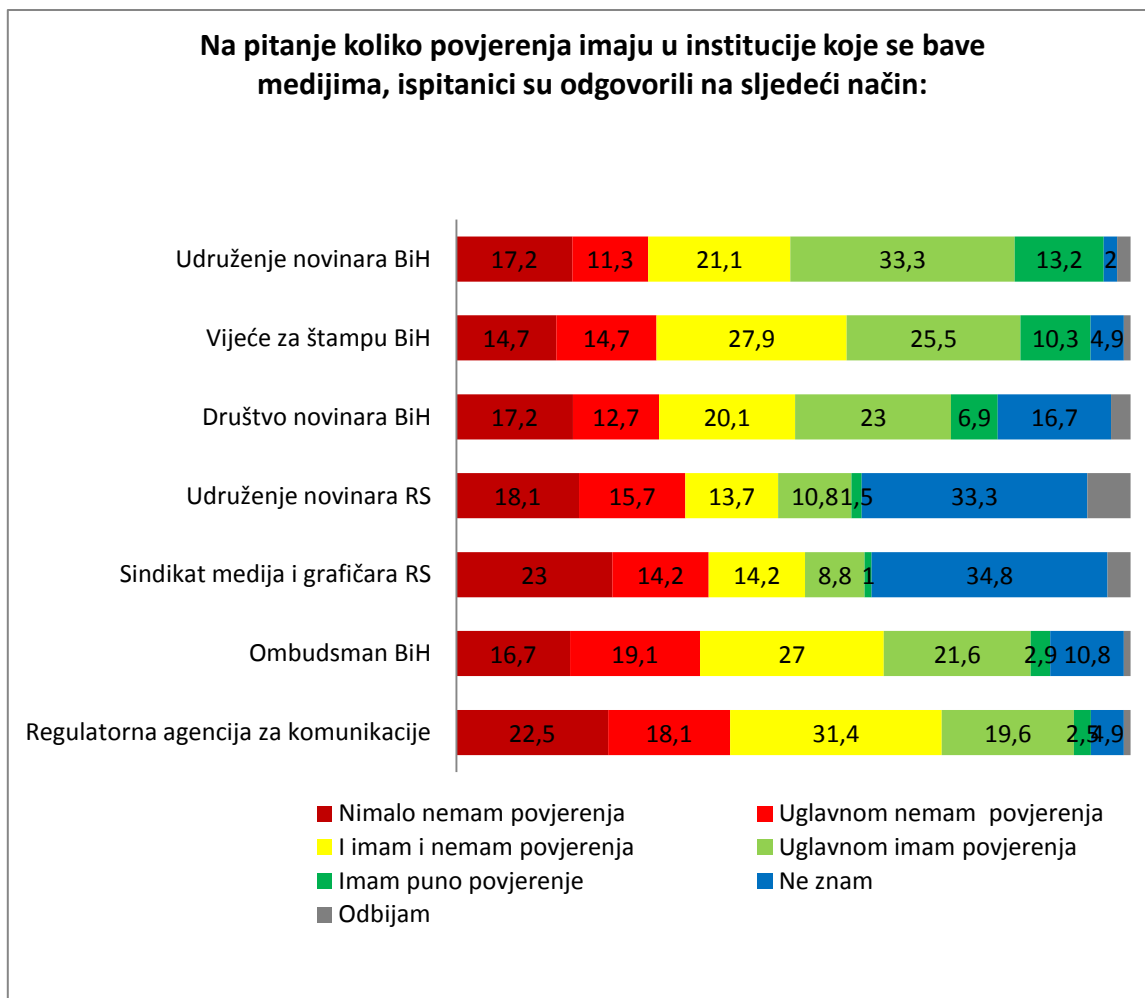
- Autocenzurom (svakodnevno 12,7% i često 8,8%),
- Cenzurom (svakodnevno 9,3% i često 12,7%),
- Izmjenom tekstova od strane urednika (svakodnevno 9,3% i često 10,8%) i
- Neobjavlivanjem tekstova i priloga (svakodnevno 8,8% i često 5,4%).

Grafikon 5.

Novinari u BiH su najmanje zadovoljni:

- Ekonomskom sigurnošću (nimalo zadovoljno 21,1% i uglavnom nezadovoljno 25,5%),
- Mogućnošću stručnog usavršavanja (nimalo zadovoljno 16,7% i uglavnom nezadovoljno 24,0%),
- Sigurnošću posla (nimalo zadovoljno 18,6% i uglavnom nezadovoljno 18,6%),

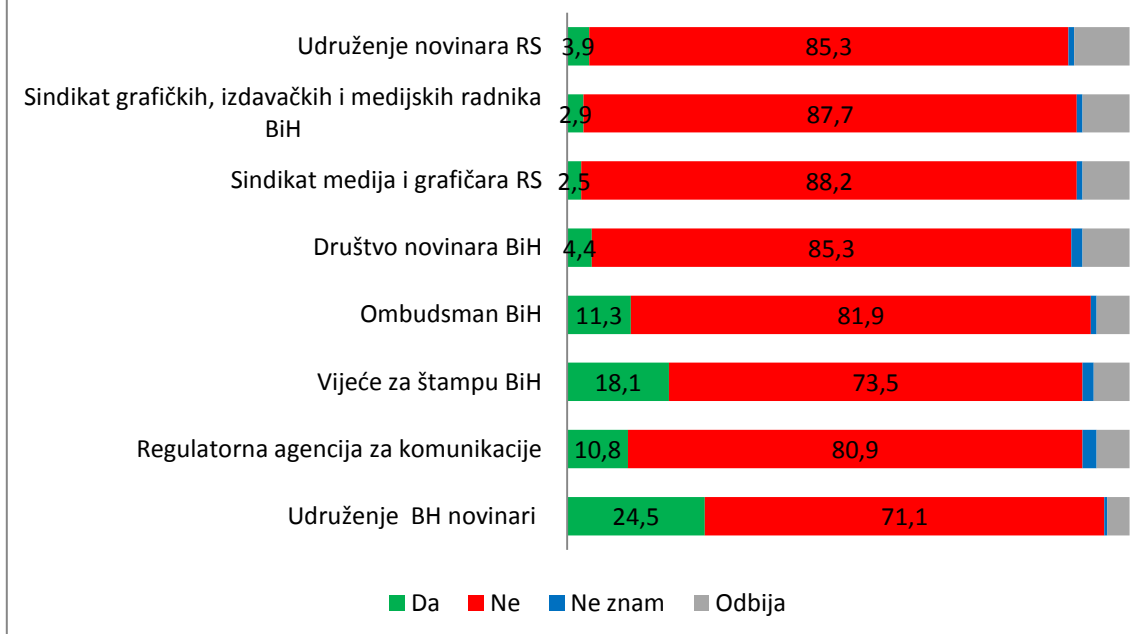

Grafikon 6.

Kada se govori o povjerenju u institucije koje se bave pravima novinara i zaštiti medija, novinari najmanje vjeruju:

- Regulatornoj agenciji za komunikacije (nimalo nemaju povjerenja 22,5% i uglavnom nemaju povjerenja 18,1%),
- Ombudsman BiH (nimalo nemaju povjerenja 16,7% i uglavnom nemaju povjerenja 19,1%),
- Sindikat medija i grafičara RS (nimalo nemaju povjerenja 23% i uglavnom nemaju povjerenja 14,2%),
- Udruženje novinara RS (nimalo nemaju povjerenja 18,1% i uglavnom nemaju povjerenja 15,7%),
- Društvo novinara BiH (nimalo nemaju povjerenja 17,2% i uglavnom nemaju povjerenja 12,7%),
- Vijeće za štampu BiH (nimalo nemaju povjerenja 14,7% i uglavnom nemaju povjerenja 14,7%),
- Udruženje novinara BiH (nimalo nemaju povjerenja 17,2% i uglavnom nemaju povjerenja 11,3%),

Novinari su, na pitanje da li su se u posljednje 3 godine obratili institucijama koje se bave medijima, za savjet ili pomoć, odgovorili na sljedeći način:

Grafikon 7.

U posljednje 3 godine novinari su se najčešće obraćali sljedećim institucijama:

- Udruženje novinara BiH (24,5%),
- Vijeće za štampu BiH (18,1%),
- Ombudsman BiH (11,3%),
- Regulatornoj agenciji za komunikacije (10,8%),
- Društvo novinara BiH (4,4%),
- Udruženje novinara RS (3,9%).
- Sindikat medija i grafičara RS (2,5%),
- Sindikat grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika BiH (2,9%) i

Grafikon 8.

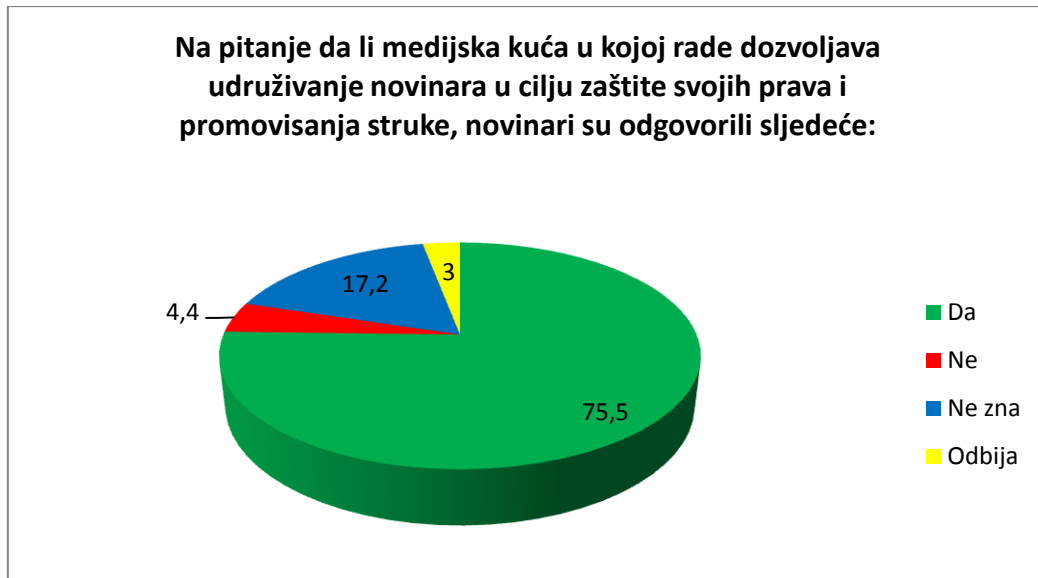
Od ukupnog broja ispitanika njih 41,5% je član nekog strukovnog udruženja, dok 48,5% nije. Na ovo pitanje nije odgovorilo 3,9% novinara, dok je 4,4% kazalo „ne znam“.

Među ispitanicima koji su kazali da su članovi nekog strukovnog udruženja najčešće se spominju Udruženje/ udruga BiH novinara, Društvo novinara BiH, Sindikat medija i grafičara RS, Klub novinara Banja Luka, Vijeće za štampu i neka internacionalna novinarska udruženja.

Kao razloge zašto nisu članovi nekog od strukovnih udruženja, novinari ističu:

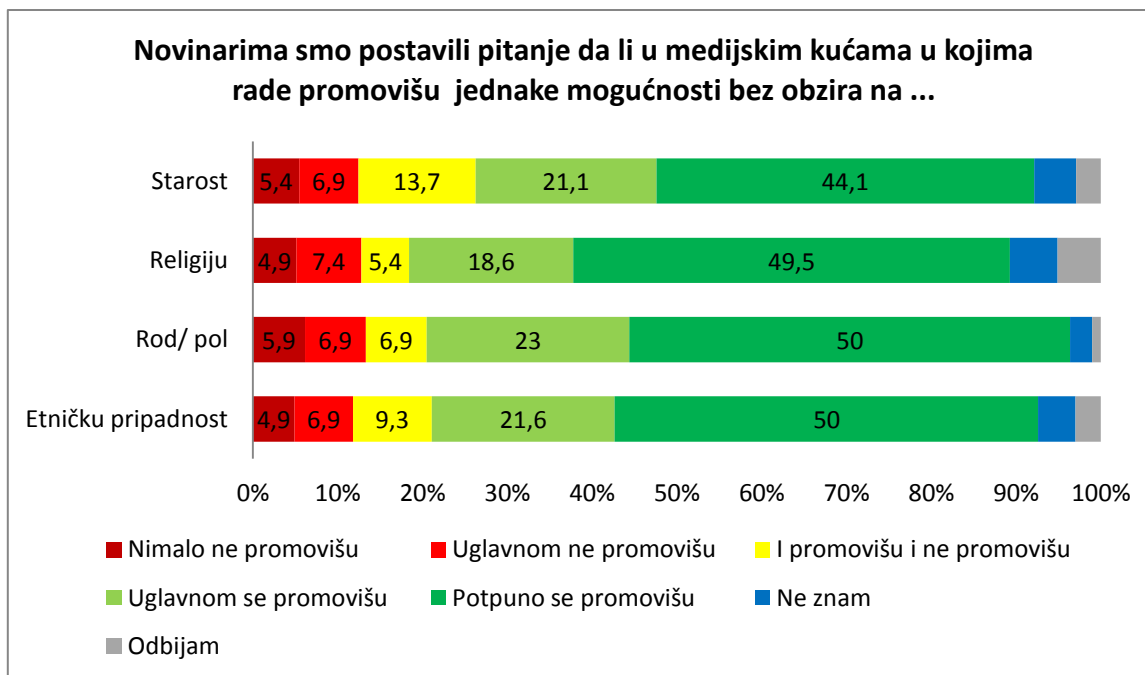
- Nepovjerenje u rad tih udruženja.
- Zato što novinarska udruženja nisu uspjela da se ujedine iako je bilo pokušaja da se to desi.
- Zbog nekih afera u tim udruženjima u kojim su neki novinari ostali oštećeni (krađa radnog staža).
- Da su udruženja postala dovoljna sama sebi i gledaju samo lične interese.
- Nisu imali potrebe za uslugama tog udruženja.
- Ne vidim smisao pristupanja tim udruženjima, oni ništa ne mogu da promjene, pogotovo u privatnim medijima.
- Lokalni mediji nisu nimalo interesantni strukovnim udruženjima, pa ne vide razlog zašto bi se učlanjivali.

- Jer se više bave samopromocijom i pisanjem projekata, nego što se stvarno bave rješavanjem problema u novinarstvu i zaštitom novinara.
- Nedostatak vremena i/ili nedostatak lične inicijative.

Grafikon 9.

Najveći broj novinara 75,5% kaže da se u mediju u kojem rade dozvoljava udruživanje novinara u cilju zaštite novinarskih prava i promovisanja struke, dok 4,4% tvrdi da im to nije dozvoljeno. Interesantno je da 17,2% novinara na ovo pitanje daje odgovor „ne znam“, a 3% odbija da odgovori.

Grafikon 10.

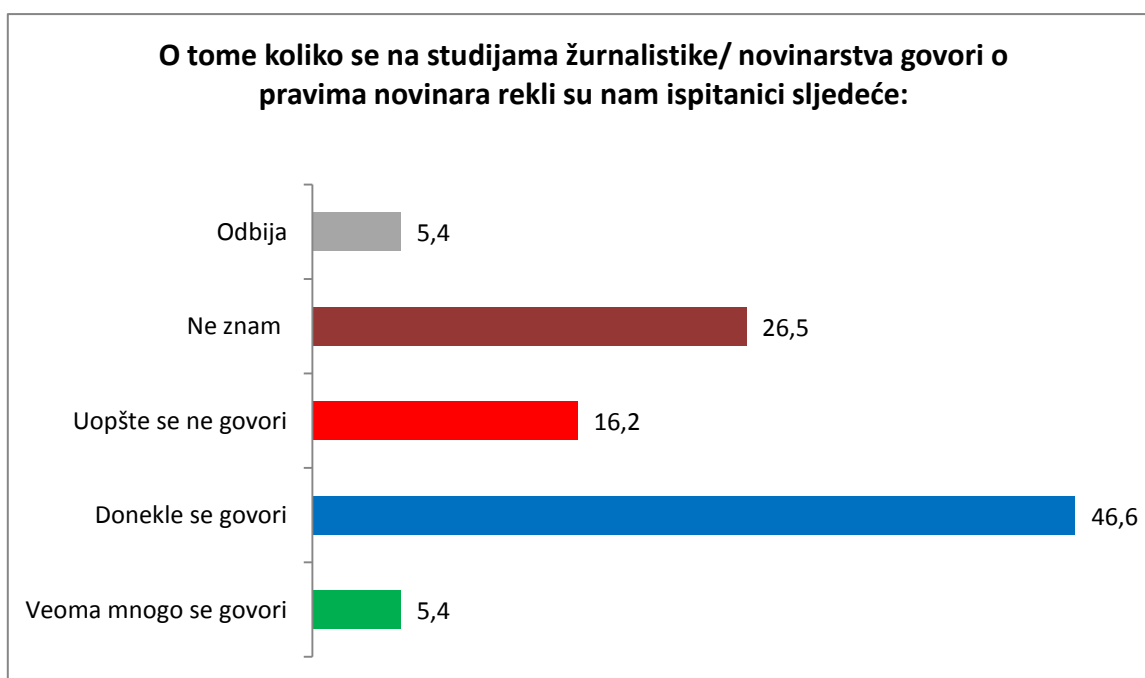
Kada se radi o promovisanju jednakih mogućnosti u medijima u kojima rade novinari tvrde da tu nema u velikoj mjeri diskriminacije. Svaki deseti novinar tvrdi da se jednake mogućnosti ne promovišu ili u maloj mjeri. Najmanje jednakih mogućnosti nalazimo kod promovisanja:

- Starosti (nimalo se ne promovišu 5,4% i uglavnom se ne promovišu 6,9%),
- Etničke pripadnost (nimalo se ne promovišu 4,9% i uglavnom se ne promovišu 6,9%),
- Roda/ pola (nimalo se ne promovišu 5,9% i uglavnom se ne promovišu 6,9%) i
- Religije (nimalo se ne promovišu 4,9% i uglavnom se ne promovišu 7,4%).

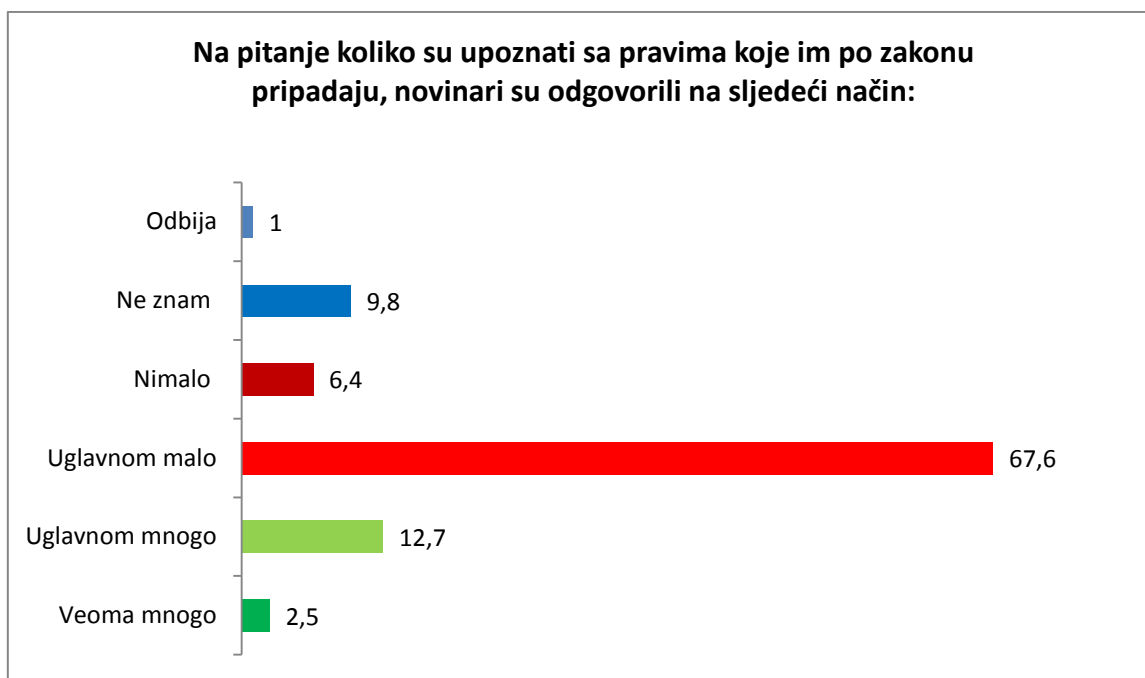
Grafikon 11.

Skoro dvije trećine novinara (63,7%) je u posljednjih godinu dana bilo na nekoj edukaciji, dok 31,9% kaže da nije. Na ovo pitanje nije odgovorilo 4,5% novinara.

Grafikon 12.

Najveći broj novinara smatra da se tokom studiranja o njihovim pravima donekle govori (46,6%), dok 5,4% smatra da se o tome govori veoma mnogo. Da se o pravima uopšte ne govori na studijama žurnalistike tvrdi 16,2% novinara. Interesantno je da 26,5% novinara na ovo pitanje je odgovorilo „ne znam“ i među njima je najveći broj onih koji nisu studirali žurnalistiku. Na ovo pitanje nije odgovorilo 5,4% ispitanika.

Grafikon 13.

Najveći broj novinara (67,6%) smatra da su uglavnom malo upoznati sa pravima koje im daje domaće zakonodavstvo, dok 12,7% smatra da znaju uglavnom mnogo, 6,4% nimalo, a 2,5% tvrdi da novinari znaju veoma mnogo o svojim pravima. Na ovo pitanje nije odgovorilo 10,8% ispitanika.